

Kapušany, 2 lipca 2020 r.

Ks. dr hab. Jozef Marčín
Nám. sv. Martina 500/15
082 12 Kapušany (Słowacja)

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Štefana Brindy
pt. „Posłuszeństwo duchownych ordynariuszowi według Kodeksu Prawa
Kanonicznego z 1983 roku. Studium historyczno-prawne”
(w języku czeskim: „Poslušnost duchovních ordinářů podle Kódexu
kánonického práva z roku 1983. Historicko-právní studie”)
Lublin 2020, mps, ss. 392
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Mirosława Sitarza,
na podstawie powołania Rady Instytutu Prawa Kanonicznego
z 18 maja 2020 r. w piśmie z dnia 25 maja 2020 r.
(znak WP – 520-131581/1/20)

I. Temat, problem i cel pracy

Rozprawa ks. mgr. lic. Š. Brindy pt. „Posłuszeństwo duchownych ordynariuszowi według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Studium historyczno-prawne” (w języku czeskim: „Poslušnost duchovních ordinářů podle Kódexu kánonického práva z roku 1983. Historicko-právní studie”), Lublin 2020, mps, ss. 392, napisana pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Mirosława Sitarza (promotor pomocniczy: dr Anna Słowikowska) jest bardzo interesująca i bardzo aktualna dla dzisiejszych potrzeb Kościoła. W rozprawie chodzi o posłuszeństwo duchownych ordynariuszowi według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. Autor przeanalizował kan. 273 KPK 83, w którym ustawodawca kościelny stanowi: „Duchowni mają szczególny obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa Papieżowi oraz każdy własnemu ordynariuszowi”.

Brak jest publikacji zarówno w literaturze czeskiej, jak i polskiej lub innej obcojęzycznej, w której zawarta byłaby kompleksowa analiza kanonicznego obowiązku szacunku i posłuszeństwa duchowieństwa na podstawie kan. 273 KPK 83. Ks. Š. Brinda pisze: „Ponieważ nie znalazłem pracy w czeskiej literaturze kanonicznej, która kompleksowo zajmowałaby się posłuszeństwem duchowieństwa, postanowiłem zająć się tym tematem” (s. 15). Trzeba podkreślić, że w KPK 17 znajdował się kan. 127 o posłuszeństwie duchownych w katalogu obowiązków duchownych niemalże na ostatnim miejscu. W KPK 83 kan. 273 dotyczący posłuszeństwa duchownych znajduje się na pierwszym miejscu, co uwypukla rangę przedmiotowego zagadnienia.

Celem pracy była analiza historyczno-prawna kan. 273 KPK 83 i innych dokumentów Magisterium Kościoła, które są ściśle związane z powyższym tematem. Zamiarem Autora nie było poszukiwanie sposobów, za pomocą których osoby duchowne mogą uniknąć kanonicznego posłuszeństwa i szacunku dla Najwyższego Kapłana lub swojego ordynariusza. Praca miała na celu dokładne zrozumienie kanonicznego obowiązku szacunku i posłuszeństwa zgodnie z *mens legislatoris* (s. 16).

W celu osiągnięcia wyżej wymienionego założenia, Autor przeanalizował m.in. następujące problemy badawcze: Jaka jest różnica pomiędzy szacunkiem i posłuszeństwem? Jakie są prawne i teologiczne podstawy sakramentalnego szacunku i posłuszeństwa? Kim są adresaci kanonicznego szacunku i posłuszeństwa, komu się go okazuje i kto może tego wymagać? Kogo w prawie rozumie się pod pojęciem ordynariusza? Jaki jest zakres sakramentalnego posłuszeństwa kanonicznego, gdzie są jego granice i kto je określa? Czy duchowi mogą być nieposłuszni wobec swoich przełożonych, a jeśli tak, to na jakich warunkach?

II. Źródła i literatura

Bardzo bogaty spis bibliografii, zamieszczony na końcu rozprawy, zajmuje 47 stron (s. 345-392). Potwierdza to obszerna wiedza i wnikliwość Autora w przeprowadzonej kwerendzie naukowej źródeł z zakresu prawa i literatury. Doktorant wykorzystał literaturę przedmiotu w wielu językach, a także hasła encyklopedii, słowników, a zwłaszcza „Leksykon Prawa Kanonicznego” opublikowany pod redakcją promotora prof. M. Sitarza. Ks. Š. Brinda wyodrębnił w bibliografii: 1) źródła, dokumenty soborów, konstytucje apostolskie, encykliki, adhortacje apostolskie, pisma apostolskie, przemówienia papieży, dokumenty Kongregacji, dokumenty komisji papieskich, dokumenty konferencji biskupów i księgi liturgiczne (s. 345-

359) i 2) literaturę (s. 359-392). Obszerny spis źródeł prawa obejmuje 155 pozycji, zaś literatura zawiera 256 publikacji.

Uważam, że byłoby lepiej, gdyby Autor podzielił bibliografię na 1) Źródła prawa, w których zamieściłby dekrety soborów i księgi liturgiczne oraz 2) Literatura. Pismo Świąte jest źródłem prawa, więc nie ma potrzeby wyodrębnienia go poza „Źródłami prawa”.

Sposób cytowania i tworzenia przypisów jest prawidłowy. Autor w rozprawie zastosował odrębnie numerowanie przypisów w każdej części (I – 284; II – 435; III – 252). Ułatwiło to Czytelnikowi swobodniejszy dostęp do źródeł i literatury.

III. Metoda

O naukowości pracy świadczy wybór metody i umiejętność jej wykorzystania. W odniesieniu do metody i procedur badawczych zastosowanych przy pisaniu rozprawy ks. mgr lic. Š Brinda napisał: „W pracy zostanie wykorzystana metoda dogmatyczno-prawna i historyczno-prawna do osiągnięcia poszczególnych celów rozprawy: do analizy źródeł kanonicznych i literatury kanonicznej” (s. 15).

Na podstawie tych metod Doktorant najpierw dokonał analizy szczegółowej, a następnie syntezy i systematyki aktów normatywnych i dostępnej literatury, która dotyczy kanonicznego obowiązku szacunku i posłuszeństwa duchownych w Kościele obrządku łacińskiego. Przy traktowaniu tematu wykorzystał metodę teologiczno-prawną, aby interpretacja kanonicznych norm prawnych była dokładna i aby lepiej zrozumieć teologiczne podstawy tych norm (s. 16).

Wybór procedur i metod do opracowania poszczególnych zagadnień wyznaczonych w tytule rozprawy oraz posługiwanie się nimi jest prawidłowy i nie budzi żadnych zastrzeżeń.

IV. Układ pracy

Doktorant, uwzględniając kryteria merytoryczne, rozprawę podzielił na trzy części, które poprzedził spisem treści (w j. czeskim), wykazem skrótów i wstępem, a uwieńczył zakończeniem, streszczeniem (w j. angielskim i polskim), spisem treści (w j. polskim) i bibliografią. Każda z głównych sekcji zawiera krótkie wprowadzenie w problematykę mające na celu zapoznanie czytelnika z zagadnieniami, które zostaną rozwinięte w poszczególnych rozdziałach. Każda z głównych części kończy się podsumowaniem najważniejszych wątków.

Wstęp (s. 15-18) zawiera wszystkie elementy wymagane w rozprawie doktorskiej.

Pierwszą część (s. 19-94) zatytułowaną „Geneza i podstawy kanonicznego szacunku i posłuszeństwa” Autor podzielił na pięć rozdziałów. W pierwszym rozdziale wyjaśnił podstawowe pojęcia: 1) Duchowny w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.; 2) Ordynariusz; 3) Szacunek; 4) Posłuszeństwo. W drugim rozdziale Doktorant scharakteryzował teologiczne podstawy szacunku i posłuszeństwa, natomiast w trzecim przeanalizował podstawy prawne szacunku i posłuszeństwa duchownych. Rozdział czwarty traktuje o szacunku i posłuszeństwie w dokumentach Magisterium Kościoła. W piątym rozdziale Doktorant analizuje genezę kan. 273 KPK 83. Część I wieńczy krótkie streszczenie.

Ustawodawca kościelny w KPK 83 pod pojęciem duchownego rozumie osobę, która przyjęła przynajmniej święcenia diakonatu. Ordynariusze byli pierwotnie sędziami. Na przestrzeni lat Kościół określał tak również biskupów, ponieważ sędzili spory swoich wiernych. Papież był najwyższym ordynariuszem Kościoła. Wraz z rozwojem struktur Kościołów partykularnych biskup diecezjalny na swoim terytorium stał się ordynariuszem z władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Urząd ordynariusza został określony nie tylko terytorialnie, ale także pod względem personalnym. W Kościele partykularnym ordynariuszem jest ten, który ma co najmniej władzę zastępczą wykonawczą.

Szacunek nie należy się tylko względem człowieka, ale również wobec statusu społecznego albo urzędu, który dana osoba posiada.

Porządek i dyscyplina są ośrodkami dla życia wspólnego i to nie tylko w hierarchicznie zorganizowanym społeczeństwie Kościoła. Celem posłuszeństwa jest wspólne dobro całego Bożego ludu.

W tradycji chrześcijańskiej wzorem posłuszeństwa jest Jezus Chrystus, który dla ratowania wszystkich ofiarował samego siebie. Życie w Kościele jest życiem w hierarchicznie zorganizowanej społeczności i dlatego potrzebuje władzy i osób, które wypełniają zarządzenia. W tym sensie ustawodawca kościelny duchownym w KPK 83 w kan. 273 przekazuje specjalny obowiązek sakramentalnego szacunku kanonicznego i posłuszeństwa. Sakramentalny szacunek kanoniczny i posłuszeństwa są przedmiotem prawa kanonicznego jako dyscypliny naukowej.

Posłuszeństwo i szacunek są to postawy zachowania, które się wzajemnie przenikają. W pierwszych stuleciach Kościoła autorzy chrześcijańscy nie pisali o „zarządzeniu posłuszeństwa”.

Drugą część (s. 95-220) zatytułowaną „Podmiot kanonicznego posłuszeństwa według kanonu 273 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku” Autor podzielił na dwa rozdziały. W pierwszym rozdziale scharakteryzował podmioty zobowiązane do posłuszeństwa

funkcjonować bez porządku i dyscypliny jako jedna wspólnota wierzących chrześcijan w układzie hierarchicznym. Wspólnotą Kościoła powszechnego i Kościołów partykularnych kierują właściwe władze, wydając różne regulacje i przepisy swoim wiernym. Jeśli duchowny jest przekonany, że zarządzenie ordynariusza nie jest zgodne z wolą Bożą, może zachować zastrzeżenie sumienia (s. 221). W tym miejscu Autor przedstawia także niektóre rodzaje posłuszeństwa znane z bogatej tradycji Kościoła.

Bycie ordynariuszem nie jest łatwe. W jego służbie i urzędzie musi przeplatać się nie tylko władza i moc, ale także duch posłuszeństwa i służby pasterza. Dlatego ordynariusze nie mogą nadużywać swojej władzy lub autorytetu. Kierowanie przełożonych jest sztuką, której władza powinna stale się uczyć – *ars atrium regimen animarum* (s. 222).

Zakończenie – weryfikację problemów badawczych Autor przedstawił na 17 stronach (s. 301-318), gdzie swoje wnioski opisał w 11 punktach.

Rozprawę doktorską wieńczy streszczenie (w języku polskim i angielskim), spis treści (w j. polskim) oraz bibliografia.

V. Treść pracy i osiągnięcia badawcze

Cała praca jest bardzo cenna, ponieważ kwestia szacunku i posłuszeństwa w dzisiejszych czasach, kiedy mentalność dzisiejszego człowieka bardziej skupia się na jego prawach niż obowiązkach, jest bardzo ważna dla życia Kościoła i utrzymania jego jedności. Bardzo cennym faktem pracy jest również to, że Autor podaje krótkie wprowadzenie przed każdą częścią i po każdej części przedstawia podsumowanie (streszczenie), w którym krótko podaje wynik refleksji nad daną częścią.

Autor chce zwrócić uwagę na odpowiednie zarządzanie przez ordynariuszy powierzonym im wierzącym, ale także duchowieństwem, tak aby dzięki właściwemu zrozumieniu szacunku i posłuszeństwa przełożeni mogli lepiej wypełniać swoją rolę i misję w Kościele. Doktorant wyjaśnił pojęcia używane w sensie etymologicznym i kanonicznym. Nie pominął także historycznego tła tego, jak ważne pojęcia, takie jak szacunek, posłuszeństwo, ordynariusz i inne były rozumiane w przeszłości, abyśmy mogli je lepiej zrozumieć obecnie.

Mając na względzie powyższe uważam, że recenzowana monografia jest samodzielna, pionierska i stanowi bardzo poważny przyczynek do rozwoju nauki, zainteresowanym – w sposób merytorycznie poprawny – przybliży gruntowną wiedzę. W związku z tym – jako recenzent – wnioskuję, aby, po uwzględnieniu nieznacznych uchybień, została opublikowana w wydawnictwie cieszącym się uznaniem w środowisku naukowym.

wyodrębniając: 1) Pojęcie duchownych (diakon, prezbiter i biskup); 2) Podstawy zobowiązania do szacunku i posłuszeństwa (święcenia, przyrzeczenie duchownych – *promissio oboedientiae*, inkardynacja, zakonny ślub posłuszeństwa – *votum oboedientiae*, urząd kościelny). W rozdziale drugim Doktorant przeanalizował podmioty uprawnione, którym należy wykazanie szacunku i posłuszeństwa, tj. Biskup Rzymu, biskup diecezjalny wikariusz generalny, wikariusz biskupi, wyższy przełożony zakonny, administrator diecezjalny i tymczasowy rządcą diecezji. Drugą część ks. S. Brinda podsumowuje wnioskami z przeprowadzonej analizy.

Duchowni mają szczególny kanoniczny obowiązek wykazywać sakramentalny szacunek i posłuszeństwo swoim ordynariuszom. Obowiązek ten ma podstawy w: stopniach przyjętych święceń, inkardynacji, ślubie posłuszeństwa zakonników i urzędzie kościelnym. Doktorant opisał różnice między ślubem posłuszeństwa duchownych wynikającym ze święceń (*promissio oboedientiae*) i ślubem zakonników, który składają razem ze ślubem ubóstwa i czystości. Duchowni zakonni mają zatem szczególny obowiązek posłuszeństwa i szacunku nie tylko wobec papieża i ich przełożonych zakonnych, ale także względem ordynariusza miejscowego Kościoła, w którym obecnie pracują. Duchowni mają szczególny obowiązek okazywania szacunku sakramentalnego i posłuszeństwa Najwyższemu Kapłanowi, swoim biskupom diecezjalnym, wikariuszom generalnym i biskupim oraz zrównanym z nimi w prawie. Wyżsi przełożeni w ich wspólnotach zakonnych są ordynariuszami dla osób zakonnych. Powinni mieć zdrowe relacje z biskupami diecezjalnymi. Ich działalność apostolska podlega miejscowemu ordynariuszowi. Duchowieństwo zakonne ma również szczególny obowiązek szacunku sakramentalnego i posłuszeństwa miejscowym ordynariuszom.

Trzecia część (s. 221-300) zatytułowana „Zakres posłuszeństwa duchownych” została podzielona przez Doktoranta na sześć rozdziałów: 1) Posłuszeństwo sakramentalne; 2) Posłuszeństwo absolutne dotyczące autentycznego i definitywnego nauczania Kościoła; 3) Posłuszeństwo religijne odnoszące się do nauczania autentycznego, ale niedefinitywnego; 4) Posłuszeństwo kanoniczne w zachowywaniu dyscypliny kościelnej; 5) Rodzaje posłuszeństwa; 6) Posłuszna służba ordynariuszy. Trzecia część, podobnie jak dwie poprzednie, kończy się wnioskami.

Sakramentalne posłuszeństwo kanoniczne nazywa się tak, ponieważ opiera się na ślubie posłuszeństwa wyrażonym w obrzędach święceń. Sakramentalne posłuszeństwo wynika również z tego, że wszyscy duchowni, każdy na swój sposób, uczestniczą w jednym sakramentalnym kapłaństwie Jezusa Chrystusa, Najwyższego Kapłana. Kościół nie może

VI. Wnioski końcowe

W całościowej ocenie, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że rozprawa ks. mgr. lic. Štefana Brindy odpowiada wymogom ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003, nr 65, poz. 595 z późn. zm.) w związku z art. 179 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. i § 24 ust. 2 Statutu KUL.

Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie ks. mgr. lic. Štefana Brindy do kolejnych etapów egzaminu doktorskiego. Wnoszę o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

Ks. dr hab. Jozef Marčín